

Orta Çağ Yahudi Düşüncesinde Yaratılış

Raşi - İbn Ezra - Ramban

Hatice ARSLAN

eski
yeni

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1735

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyei

Yayın No | Publication Number: 352

Kitap Adı : Orta Çağ Yahudi Düşüncesinde Yaratılış

Alt Başlık : Raşi - İbn Ezra - Ramban

Book Title : Creation in Medieval Jewish Thought

Subtitle : Rashi - Ibn Ezra - Ramban

ISBN : 978-625-5536-65-5

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255536655

Yazar | Author: Hatice Arslan | orcid.org/0000-0002-0517-8495

Kurum | Institution: Balıkesir Üniversitesi

ROR ID: ror.org/02tv7db43

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 164 (xiv + 150)

Yayın Tarihi | Publication Date: Ekim | October 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAX - Dinlerarası diyalog | Religious aspects of topics (interfaith dialogue)

BISAC: REL006000 - Din / Yahudilik / Genel | Religion / Judaism / General

THEMA: QRAX9 - Dinî düşünce ve yaratılış teması | Religious aspects of creation

LC Classification: BM645.C7 - Yahudilik - Yaratılış | Judaism - Creation

DEWEY: 296.1 - Yahudilik - İnanç ve öğretim | Judaism - Beliefs and doctrines

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.1 - Din ve Teoloji | Religion and Theology

WoS Citation Topics Micro: 6.1.3 - Yahudi Dini Düşüncesi | Jewish Religious Thought

Scopus Subject Areas: 1202 - Dini Çalışmalar | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Arslan, Hatice, *Orta Çağ Yahudi Düşüncesinde Yaratılış: Raşi - İbn Ezra - Ramban*. Eskiyei (FCR Yayın Ltd.), Ankara 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Orta Çağ Yahudi Düşüncesinde Yaratılış

Raşi - İbn Ezra - Ramban

Hatice ARSLAN

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Hatice ARSLAN

1981 yılında Bursa'da doğdu. 2006 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2009 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Bir Yahudilik Yorumu Olarak Hasidizm" başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. Aynı yıl Erasmus öğrenci değişim programı kapsamında Eberhard Karls Universität Tübingen, Katholisch-Theologische Fakultät'ta eğitim gördü. 2015 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Nusayrî Geleneğinde İnkarnasyon Öğretisi" başlıklı teziyle doktor unvanını aldı. 2014 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. Halen aynı fakültenin Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

She was born in Bursa in 1981. She graduated from the Faculty of Theology at Bursa Uludağ University in 2006. In 2009, she completed her master's degree at the Institute of Social Sciences of Çanakkale Onsekiz Mart University with a thesis entitled "Hasidism as an Interpretation of Judaism." In the same year, she studied at the Eberhard Karls Universität Tübingen, Katholisch-Theologische Fakultät within the framework of the Erasmus student exchange program. In 2015, she received her Ph.D. from the Institute of Social Sciences of Istanbul University with a dissertation entitled "Incarnation in the Nusayri Tradition" In 2014, she was appointed as a research assistant to the Department of Religious Studies, Faculty of Theology, Balıkesir University under the Teaching Staff Training Program (ÖYP). She is currently serving as a faculty member in the Department of History of Religions at the same faculty.

Kitap Hakkında

Orta Çağ Yahudi Düşüncesinde Yaratılış

Raşi - İbn Ezra - Ramban

İnsanın en temel sorularından biri, hatta belki de en önemlisi, müşahede ettiği âlemin nasıl meydana geldiği sorusudur. Bu soru, yalnızca evrenin başlangıcına ilişkin bir merakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda Tanrı, insan ve doğa arasındaki ilişkileri de derinlemesine sorgulamayı beraberinde getirir. Tarih boyunca insanlık, bu soruya farklı kültür, inanç ve düşünce gelenekleri çerçevesinde çeşitli cevaplar üretmiştir. Dinler tarihi açısından bakıldığında, her dinî gelenek kendi kutsal metinleri, sembolik anlatıları ve teolojik yorumları aracılığıyla yaratılışın anlamını açıklamaya yönelmiştir. Bu bağlamda Yahudilik, yaratılış düşüncesine dair en eski anlatılardan birini sunar.

Yahudi kutsal metni âlemin ve âlemdeki varlıkların yaratılışı anlatısıyla başlar. Bu anlatı Yahudi tarihi boyunca âlimler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Diğer bir deyişle yaratılışın nasıl gerçekleştiği konusunda Yahudi geleneğinde tek tip bir düşünce yoktur. Buradan hareketle çalışma Raşi, Abraham ibn Ezra ve Ramban'ın yorumları üzerinden tarihsel süreçte yaratılışla ilgili farklı yaklaşımların ortaya çıktığını göstermeyi amaçlamaktadır. Elinizdeki çalışmada yaratılış hakkındaki görüşlerini ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz Yahudi âlimler Raşi, İbn Ezra ve Ramban'ın ortak özelliği klasik Yahudi müfessirler olmalarıdır. Bu âlimlerin her biri yaşadıkları dönemdeki Yahudi düşüncesini yorumlarına yansıtmış ve farklı düşünsel yaklaşımları temsil etmişlerdir. Çalışma Raşi, İbn Ezra ve Ramban'ın yaratılış anlatısını nasıl yorumladıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Üç bölümden oluşan çalışmada kronolojik sırayla önce Raşi, sonra İbn Ezra ve son olarak da Ramban'ın kısaca hayatları hakkında bilgi verilmiş, tefsirlerinin genel özelliği ve yaratılış görüşleri incelenmiştir. Bu bağlamda, müelliflerin tefsirlerinde yer alan yaratılış anlatısının anlamı, kozmosun, bitkilerin ve hayvanların yaratılışı, insanın yaratılış içindeki yeri ve yaratılış ile doğrudan alakalı Şabat ve Şabat ritüelinin anlamı gibi meseleler merkezî birer tema olarak ele alınmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan Yahudi âlimlerin görüşleri incelenirken tasvirî bir metot izlenmiştir. Bu metotla Raşi, İbn Ezra ve Ramban'ın yaratılışla il-

gili görüşlerinin bütüncül olarak ortaya konması hedeflenmiştir. Sonuç bölümünde âlimlerin bazı temel görüşleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Böylece yaratılış pasajlarına getirdikleri kimi farklı yorumların altındaki olası sebepler açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi; Yahudilik; Kutsal Kitap Yorumu; Yahudi Tefsir Geleneği; Yaratılış

About the Book

Creation in Medieval Jewish Thought

Rashi – Ibn Ezra – Ramban

One of the most fundamental -and perhaps the most important- questions of human existence is how the universe that we observe came into being. This question is not limited merely to curiosity about the beginning of the cosmos; it also entails a profound inquiry into the relationships between God, humanity, and nature. Throughout history, humankind has produced various answers to this question within the frameworks of different cultures, beliefs, and intellectual traditions. From the perspective of the history of religions, each religious tradition has sought to explain the meaning of creation through its own sacred texts, symbolic narratives, and theological interpretations. In this context, Judaism presents one of the earliest accounts of the idea of creation.

The Jewish sacred text begins with the narrative of the creation of the world and the beings within it. This narrative has been interpreted in various ways by scholars throughout Jewish history. In other words, there is no single, uniform view within the Jewish tradition regarding how creation took place. Based on this, the present study aims to demonstrate that different approaches to the concept of creation emerged over time through the interpretations of Rashi, Abraham ibn Ezra, and Ramban. The Jewish scholars whose views on creation will be examined in detail in this study -Rashi, Ibn Ezra, and Ramban- share the common feature of being classical Jewish commentators. Each of these scholars reflected the intellectual tendencies of their respective periods in their commentaries and represented different schools of thought. The study thus aims to reveal how Rashi, Ibn Ezra, and Ramban interpreted the creation narrative.

This study consists of three chapters. In chronological order, it first provides information about the lives of Rashi, then Ibn Ezra, and finally Ramban, examining the general characteristics of their commentaries and their views on creation. Within this framework, central themes such as the meaning of the creation narrative in their commentaries, the creation of the cosmos, plants, and animals, the place of human

beings within creation, and the significance of the Sabbath and Sabbath rituals, which are directly related to creation, are discussed in detail. In examining the views of the Jewish scholars who constitute the subject of this study, a descriptive method has been followed. Through this method, the study aims to present the views of Rashi, Ibn Ezra, and Ramban on creation in a comprehensive manner. In the conclusion, some of the scholars' fundamental views are compared, and the possible reasons underlying their differing interpretations of the creation passages are explained.

Keywords: History of Religions; Judaism; Scripture Interpretation; Jewish Exegesis; Creation

Canım oğlum Mehmet Yekta'ya...

ÖN SÖZ

Bu kitabın ortaya çıkış fikri, 2023 yılında kaleme aldığımız “İbn Meymûn’a Göre Yaratılış” başlıklı makale sürecinde şekillenmiştir. Söz konusu makalede ele alınan “Yoktan yaratılış, Yahudi geleneğinin genel görüşü olarak kabul edilebilir mi?” sorusu, daha geniş bir araştırmanın zeminini oluşturmuştur. Makale hazırlıkları sırasında yapılan okumalar, Yahudi düşüncesinde yaratılış konusuna ilişkin yaklaşımların birbirinden oldukça farklı olduğunu göstermiştir.

Yaratılışın nasıl meydana geldiği meselesi Yahudilikte agadik bir mesele olarak görülmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili farklı yorumların varlığı, geleneğin doğasına uygundur. Elinizdeki çalışma, Yahudilikte yaratılış anlayışının yeknesak bir görüşten ibaret olmadığını, aksine tarihsel süreç içerisinde çeşitli düşünsel yorumların geliştiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın kapsamı belirlenirken, Yahudi düşünce tarihinin tamamını ele almanın bir kitabın sınırlarını aşacağı açıktı. Bu nedenle araştırma, Tevrat tefsirinin sistemli biçimde oluşmaya başladığı Orta Çağ dönemiyle sınırlandırılmıştır. Bu dönemde yaratılış pasajlarını tefsir eden ve Yahudi düşüncesine yön veren üç önemli âlim, Raşi, İbn Ezra ve Ramban araştırmanın merkezine alınmıştır. Bu âlimler, yalnızca tefsir ekollerinin kurucuları olmaları bakımından değil, aynı zamanda yaşadıkları dönemin entelektüel atmosferini eserlerine yansıtmaları yönüyle de özel bir öneme sahiptir.

Çalışmanın yöntemi, seçilen âlimlerin Tevrat tefsirleri üzerinden yaratılış pasajlarına yaklaşımlarını tasviri olarak ortaya koymaktır. Böylelikle Yahudi tefsir geleneğinin Orta Çağ’da ulaştığı entelektüel derinlik, yaratılış kavramı bağlamında yeniden değerlendirilmiştir.

***

Bu kitabın ortaya çıkışında doğrudan veya dolaylı katkısı bulunan herkese içten teşekkürlerimi sunarım. Öncelikle çalışmanın olgunlaşma sürecinde metni okuyarak hem dilsel düzenleme yapan hem de içerik bakımından değerli katkılar sağlayan kıymetli meslektaşlarım ve arkadaşlarım Doç. Dr. Semra Tüfenkci ve Dr. Azime Merve Taşdelen'e özel olarak teşekkür ederim. Katkıları, metnin hem akademik bütünlüğünü hem de ifade gücünü önemli ölçüde zenginleştirmiştir. Ayrıca, çalışmayı okuyup düzenleme önerilerinde bulunan Doç. Dr. İsmet Tunç'a müteşekkirim. Bu alandaki akademik yolculuğumun ilk günlerinden itibaren desteğini, ilgisini ve teşvikini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Mahmut Salihoğlu'na derin şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın zamanında yayımlanabilmesi için özveriyle çalışan Eskiyei Yayınları'na teşekkür borçluyum.

Son olarak, her zaman sabrı, sevgisi ve desteğiyle yanımda olan eşim Rıdvan'a; yoğun çalışma dönemlerinde bile anlayışı ve neşesiyle bana güç veren oğlum Mehmet Yekta'ya; her daim dualarıyla yanımda olduklarını hissettiren kıymetli anne ve babama minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Hatice ARSLAN

2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
RAŞİ ve YARATILIŞ DÜŞÜNCESİ	21
I. Raşi ve Yorumculuğu	21
II. Raşi'nin Yaratılış Yorumu	28
1. Yaratılış Anlatısının Anlamı	28
2. Kozmosun Yaratılışı	34
3. Bitkilerin Yaratılışı	39
4. Hayvanların Yaratılışı	41
5. İnsanların Yaratılışı	44
6. Şabat'ın Yaratılıştaki Yeri	49
İKİNCİ BÖLÜM	
İBN EZRA ve YARATILIŞ DÜŞÜNCESİ	51
I. İbn Ezra ve Yorumculuğu	51
II. İbn Ezra'nın Yaratılış Yorumu	62
1. Yaratılış Anlatısının Anlamı	62
2. Kozmosun Yaratılışı	67
3. Bitkilerin Yaratılışı	76
4. Hayvanların Yaratılışı	78
5. İnsanların Yaratılışı	80
6. Şabat'ın Yaratılıştaki Yeri	89
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
RAMBAN ve YARATILIŞ DÜŞÜNCESİ	91
I. Ramban ve Yorumculuğu	91
II. Ramban'ın Yaratılış Yorumu	101
1. Yaratılış Anlatısının Anlamı	101
2. Kozmosun Yaratılışı	110
3. Bitkilerin Yaratılışı	118

4. Hayvanların Yaratılışı	121
5. İnsanların Yaratılışı	123
6. Şabat'ın Yaratılıştaki Yeri	130
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	133
KAYNAKÇA	139
DİZİN	147